

Bernhard Nordh-sällskapet
årsskrift

2020

Lodbössan och ripjakten

Mårten Larsson

Johan Augustinus Pehrsson Holmgren föddes 1855 i Skansholm som nionde barnet i en barnaskara om tolv. Johan Augustinus lämnade Malgomajområdet skidande under vårvintern 1873, då 18 år gammal och med Klimpfjäll som mål. På ryggen hängde lodbössan. Hans äldre bror Olov Daniel hade gift sig i "Klimpen" och Johan Augustinus trivdes så bra där att han blev kvar tre år i byn. När Johan Augustinus träffade Johanna, Erik Järnes Edmans dotter, som tjänade piga, blev det giftermål. Paret skaffade sig några kor och lite småkitter (småkreatur), men Amerikafebern spred sig i fjälldalarna och drabbade även Johanna och Johan. De bestämde sig för att emigrera, men eftersom det var många som planerade samma sak blev det svårt att sälja djuren. De fick då idén att helt enkelt ta med sig djuren till Norge och sälja dem där, eftersom båtarna till Amerika ju utgick från norska hamnar. År 1876 anlände de till byn Kroken i Susendalen, men förhoppningen om att sälja djuren slog slint och i stället fick de hyra slåttesmark för att kunna föda sina djur och så fick de arbeta för folket i byn.

Ett år stannade de, men sedan blev det till att återvända till svärfars obebyggda insyning vid Fatmomakke. Nu skulle hus och ladugård byggas, men det tog två år att färdigställa och under tiden bodde de i ett övergivet litet hus vid Selberget intill Gikasjön. Under dessa nybyggerår blev det främst fiske och jakt att livnära sig på. Så här berättar Johan Augustinus själv om en ripjakt med lod-

bössa "vars make jag aldrig varit med om, och jag tror inte att många varit med om maken":

Det var mitt i svartvintern och jag låg inne i fjället vid Morevare norr om Fatmomakke. Det var så pass långt dit så jag bodde i en lappkoja inne i fjället. Inte hade jag väl så fett med mat i säcken, tror jag, men jag hade väl någon påse med grötmjöl och sånt med mig. En dag då det var gråmulet och kallt och småflingrade och snöade, rände jag upp mot kalfjället för att se efter fjällripor. Jag hade annars mina snaror utsatta efter björkskogskanten längre ner. Då jag kom upp på kalfjället påträffade jag ripor i sådan mängd att jag häpnade. I fjunsnön krälade det alldeles fullt med ripor. Så långt jag kunde se såg jag svartnäbbarna på riporna i den vita snön. Det såg ut som om man föreställer sig ett snöfält, där en hop med renar dragit fram och kvarlämnat fullt med spillning på snön. Jag gav mig till att skjuta. Riporna "bidde" (tålde) smällen, det vill säga de brydde sig inte om att det small. Jag sköt från en enda plats, där jag stod, tjugofem ripor. Sedan flyttade jag mig undan för undan och sköt rent på riphåll. Jag plockade ihop de skjutna riporna undan för undan i högar på stenar, så att de ej skulle snöa över. På en del ställen satt riporna i småbjörkarna, vilket är mera ovanligt. Ur en enda björk sköt jag ner nio ripor, innan de återstående flaxade därifrån till en annan björk. Detta berodde troligtvis på att en ripa, som jag sköt, ramlade ner på en ripa inunder, så att alla vart skrämde. Jag hade från början sextio kulor i pungen, men då jag skjutit upp alla kulorna, måste jag skynda mig hem till kojan och stöpa mera kulor. Så fortsatte jag att skjuta ända tills det var mörkt. Jag hade då skjutit sjuttioåtta ripor. Inte ett enda bomskott hade jag skjutit. Däremot hade jag många gånger skjutit två ripor med samma skott. Så tätt satt riporna.

Nästa dag fortsatte jag att skjuta, och likadant dagen därpå. Nu började emellertid mitt kulförråd att tryta. Jag kunde inte hålla på längre än till middagstiden på tredje dagen. Mot slutet

plockade jag flera gånger rätt på utskjutna kulor och sköt dom en gång till. Sedan jag nu fått slut på kulorna måste jag sluta. Jag hade då skjutit sammanlagt tvåhundra fjorton ripor. Jag kunde dock inte se att ripmassan glesnat någonting för det. Hade inte ammunitionen tagit slut den gången så hade jag nog kunnat skjuta oerhört med ripor [...]

Men jag ska säga, att det var glädje hemma i stugan då vi hängde upp alla riporna i taket för att tina upp dem innan vi skulle lägga ihop dom för frysning. På den tiden fick man trettiofem öre stycket för ripan i Norge.

Foto: Märten Larsson

Lars Pålssons lodbössa med tillhörande kul- och kruthorn i olika storlekar.

Lodbössan är nog ett av de mest litterära vapnen i Lappmarken, ja kanske i hela landet. Lodbössan på bilden har tillhört Lars Pålsson, som med sin hustru Brita var de första nybyggarna i Marsliden. Lodbössan blev "rikskändis" genom berättelserna i Bernhard Nordhs roman, *I Marsfjällets skugga*.

KÄLL- OCH LITTERATUR- FÖRTECKNING

Otryckta källor:

Språk och Folkminnesinstitutet ISOF, inspelning
Bandinspelning med Jonas Larsson och Isak Larsson i Marsliden
1944. Inspelningen finns arkiverad vid Institutet för språk och
folkminnen i Uppsala (tidigare hos DAUM, Dialekt-, ortnamns-
och folkminnesarkivet i Umeå, Gr 2758A).

Muntliga källor:

Lennart och Betty Larsson, Marsliden, Vilhelmina

Litteratur:

Gavelin, Karl-Erik, *Vilhelminaborna – 1920*, Åsele 2001.

Holmgren, Johan Augustinus, "En fjällkarl berättar" i Martin Lau-
ritz m.fl. (red.), *Vilhelmina: En lappmarksbygd på väg mot framti-
den, åren 1941 – 1943*, Umeå 2009, s. 359–360, 362–363.

Nordh, Bernhard, *I Marsfjällets skugga*, Uppsala 1937.